

KISA KLASİKLER / 21

DESIDERIUS
ERASMUS
**Tatlı Gelir
Yaşamayana
Savaş**

ÇEVİRİ: ŞEBNEM SUNAR

♥ can
klasik

DESIDERIUS ERASMUS

TATLI GELİR
YAŞAMAYANA
SAVAŞ

Can Klasik

Tatlı Gelir Yaşamayana Savaş, Desiderius Erasmus

Almanca aslından çeviren: Şebnem Sunar

Süß scheint der Krieg den Unerfahrenen

Bu çeviriye kaynak alınan baskı: Chr. Kaiser Verlag, 1987

© 2020, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Temmuz 2020, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 4 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Ayça Sezen

Düzeltili: Melis Oflas

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak illüstrasyonu: Mete Kaplan Eker

Baskı ve cilt: Arı Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 44009

ISBN 978-975-07-4478-5

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750744785

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

DESIDERIUS ERASMUS

TATLI GELİR
YAŞAMAYANA
SAVAŞ

DÜŞÜNCE

Almanca aslından çeviren

Şebnem Sunar

DESIDERIUS ERASMUS, 1466'da Rotterdam'da doğdu. Teolog ve klasik filolog kimliğiyle Kuzey Avrupa Rönesans'ının en önemli hümanistlerindendir. 1495-1499 arasında Paris'te Sorbonne Üniversitesi'nde teoloji öğrenimi gördü. 1499 yazında İngiltere'ye giderek Thomas More ve John Colet gibi isimlerle tanıştı, sonraları VIII. Henry adıyla tahta çıkacak olan genç prensle Latince dersleri verdi. 1500'den 1506'ya dek Hollanda, Paris ve İngiltere arasında gidip geldi. Çalışmalarıyla Antikçağ düşüncesinin yayılmasına katkıda bulunan Erasmus, 1502'de Leuven Üniversitesi'nden gelen teklifi Yunancadan yaptığı çevirilere yoğunlaştığı gerekçesiyle reddetti. 1506'da İtalya'ya yerleşti, Torino'da teoloji doktoru unvanını aldı. Kilisenin kendini yenilemesi görüşüne temelde katılmakla birlikte, Martin Luther'in Reform hareketine Hıristiyan dünyasını kargaşa ve şiddete sürüklediği gerekçesiyle karşı çıktı ve asıl Hıristiyanlık ruhunu hümanist değerlerde aradı. 1510-1515 arasında Cambridge Üniversitesi'nde Yunanca dersleri verdi. Ardından Basel'e giderek 1529'a dek çalışmalarını burada sürdürdü ve yayımladı. Zwingli'ci Reform hareketi başladığında Freiburg im Breisgau'ya geçti ve Basel'e ancak 1535'te döndü. Sayıları yüz elliye bulan eserlerinde Avrupa'nın hümanist değerlerden beslenen ortak bir sanat ve bilim anlayışıyla hareket etmesi gerektiğini vurgulayan Erasmus, 1536'da bu şehirde öldü.

ŞEBNEM SUNAR, 1972'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda lisans eğitimi aldı. Aynı anabilim dalında yüksek lisans ve doktora eğitimi tamamladı. 2005'ten bu

yana bu anabilim dalında öğretim üyesi. Eşzamanlı olarak editörlük faaliyetlerini yürütüyor ve çeviri çalışmalarına devam ediyor. Bugüne dek Stefan Zweig, Erich Kästner ve Odo Marquard gibi Alman edebiyatı ve düşüncesinin önde gelen isimlerini Türkçeye kazandırdı. Çok sayıda makale çevirisi, ayrıca kültürel imgeleri söylemleri içinde değerlendiren akademik çalışmaları var.

ADAGĪUM 3001: DULCE BELLUM İNEXPERTĪS¹

Literatürde çokça övülen, son derece seçkin bir özdeyiştir *glykys apeiro polemos*, yani: Savaş, onu yaşamayanlara tatlı gelir. Vegetius savaş sanatı hakkındaki eserinin III. kitap, XIV. bölümünde² şöyle der: “Acemi erin savaş istemesine pek itibar etmeyin; çünkü savaş, onu yaşamamış olanlara tatlı gelir.” Pindaros’tan alıntılacak olursak: “*Glyky de polemos apeiroisin, empeiron de tis tarbei prosionta nin kardia perissos*”, yani: Onu yaşamamış olanlar için savaş tatlıdır; ama onu yaşayan birini, düşüncesi bile fazlasıyla ürpertir.

Bizzat tecrübe etmeden ne derece tehlike ve felaket getireceğini hayal bile edemeyeceğiniz bazı insan ilişkileri vardır.

1. (Lat.) Özdeyiş 3001: Tatlı gelir yaşamayana savaş. Erasmus, 1500 ile 1533 yılları arasında Antik Çağ’ı belirleyen dört bini aşkın atasözü, deyim ve özdeyişi bir araya getirerek *Collectanea adagiorum* [Toplu Özdeyişler] adlı kitabında yorumlamıştır. Burada okuyacağınız *Dulce bellum inexpertis*, 3001 numaralı *adagium*’dur. (Ç.N.)

2. Erasmus burada yanılmaktadır. Alıntıladığı cümle, Flavius Vegetius Renatus’un *Roma Savaş Sanatı*’nın XIV. bölümünde değil XII. bölümünde yer alır. (Ç.N.)

Tecrübesiz biri için nüfuz sahibi bir dostun lütfu tatlıdır; tecrübeli kişi bundan sakınır.

Sarayda seçkinler arasında boy göstermek, hükümdarın işlerine aşına olmak, hoş ve harika bir şey gibi görünür; ama tecrübeleriyle konuya fazlasıyla aşına olan yaşlılar, bu mutluluktan seve seve kaçınırlar. Genç bir kızı sevip âşık olmak hoş gelir ama yalnızca aşkın ne kadar acı barındırdığını henüz hissetmemiş olanlara. Bu, genç ve meseleye yabancı olmasa kimsenin bulaşmayacağı, tehlike ve talihsizlikle bağıntılı bütün girişimlere aynı şekilde uygulanabilir. Hatta Aristoteles *Retorik*'te bunu gençlerin daha cesur, yaşlılarınsa daha korkak olmalarının nedeni olarak ortaya koyar; çünkü birinde tecrübesizlik cüret yaratır, öbüründe ise yaşanan birçok talihsizliğin tecrübesi endişe ve tereddüde neden olur. İnsani meselelerde daha da tereddütlü davranmanın uygun olacağı, hatta her bakımdan kaçınılması, lanetlenmesi ve yasaklanması gereken bir şey varsa o da kesinlikle savaştır; zira bundan daha ahlaksız, daha uğursuz, daha geniş kapsamda zarar verici, inadına daha çözümsüz, daha iğrenç ve Hıristiyanlar için demeyelim ama genel olarak insanlar için daha onur kırıcı başka hiçbir şey yoktur. Günümüzde herhangi bir nedenle her yerde ve rahatlıkla savaş çıkarılabilmesi, yalnızca paganlar tarafından değil Hıristiyanlar tarafından da, sırf dünyevi insanlar tarafından değil rahipler ve piskoposlar tarafından da, bir tek gençler ve tecrübesizler tarafından değil

yaşlı ve bir o kadar da tecrübe sahibi olanlar tarafından da, yalnızca halk ve doğaları gereği kolayca tahrik edilebilir yığınlar tarafından değil görevleri bu bayağı yığınların ayaklanmalarını bilgelik ve akılla yatıştırmak olması gereken prensler tarafından da acımasızca ve barbarca savaşa girilmesi yeterince şaşırtıcıdır. Böyle menfur olayların korunu karıştırıp ateşi canlandıran ve deyiş yerindeyse üzerine soğuk su püskürten hukuk uzmanları ile din adamları da yok değildir.¹ Böylece savaşın genelde kabul edilebilir bir şey olarak görüldüğü ve savaş sevmeyen insanlar olmasının şaşırtıcı bulunduğu bir noktaya gelinmiştir. Bu en cani ve aşağılık meseleyi kınamanın bayağı ve –hani neredeyse diyeceğim ki– sapkın sayıldığı ölçüde savaşa izin verilmiştir. Oysa birbirini karşılıklı imha edebilsin diye böyle vahşice bir çılgınlıkla, böyle delice bir kargaşa içinde canavarlığa varıncaya değin koşturmayı doğanın barış ve iyilik için yarattığı insanın, her şeyin selameti için meydana getirdiği bu nazik canlının aklına önce hangi kötücül dehanın, hangi vebanın, hangi deliliğin, hangi intikam tanrıçasının sokmuş olabileceğini merak etmek, daha adil bir şey olurdu. Bu, şeylerin özünü ve doğasını bizzat kavramak için zihnini yaygın genel kanıdan uzaklaştıran ve ayrı ayrı hem insanın portresine

1. Erasmus burada *frigidam suffundunt* şeklinde bilinen Latince deyişe gönderme yapmaktadır. “Soğuk su döktüler” anlamına gelen bu deyişi Erasmus, 951 numaralı *adagium* başlığı altında yorumlar. Olimpiyat oyunlarında yarış atlarını kızıştırmaya yarayan yöntemeye dayandırılan bu deyiş, gizli bir tahriki anlatır. (Ç.N.)

hem de savaşın tablosuna bir süre felsefi gözle bakan herkes için daha da şaşırtıcı olacaktır.

Öyleyse insan bedeninin görünüşüne ve şekline bakıldığında doğanın, daha doğrusu Tanrı'nın böyle bir varlığı savaş için değil dostluk için, felaket için değil selamet için, şiddet eylemi için değil, hayır için yarattığı fark edilmiyor mu? Zira ne de olsa doğa, diğer canlıların her birini kendilerine özgü silahlarla donatmıştır: boğaların saldırma arzusunu boynuzla, aslanların öfkesini pençeyle kuşatmıştır. Yabandomuzuna öldürücü dişler vermiştir. Filler derilerinin ve iri gövdelerinin dışında hortumla da güvenceye alınmıştır. Doğa, timsahı plakaya benzer bir kabukla güçlendirmiştir. Yunuslara saldırı silahı yerine yüzgeç bahşetmiştir. Kirpiyi dikenle, vatozu kuyrukla takviye etmiştir. Horozlara mahmuz eklemiştir. Bir kısım hayvanı kabukla korurken diğerlerini kürkle ya da pullarla korumuştur. Bazılarının, sözgelimi güvercinlerin zarar görmemesini hız aracılığıyla sağlamıştır. Yine bazı başkalarına silah olarak zehir pay etmiştir; doğa onlara ayrıca çirkin ve korkunç bir görünüş vermiş, tehditkâr bakışlar, tıslama sesleri bahşetmiştir. Deyiş yerindeyse onları doğal bir düşmanlıkla aşılayarak bağışık kılmıştır. Doğa yumuşak et ve pütürsüz deriyle yalnızca insanı çıplak, zayıf, narin ve savunmasız yaratmıştır. İnsanın uzuvlarında kavga ya da bir saldırı esnasında kullanabileceği hiçbir şey yoktur. Bütün bunlarla beraber diğer canlıların çoğunlukla –doğar doğmaz– kendile-

rini hayatta tutmaya muktedir oldukları söylenebilir; yalnızca insan, uzun süre büsbütün dış yardıma bağımlı kalacak şekilde dünyaya gelir. Ne konuşabilir ne yürüyebilir ne de besine ulaşabilir, yalnızca ağlayıp sızlayarak yardım isteyebilir: Böylece buradan insanın tümüyle dostluk için, esas olarak da karşılıklı hizmetle gerçekleşen ve varlığını sürdüren dostluk için doğan tek canlı olduğu sonucuna varılabilir. Buna göre doğa, hayatın armağanını insanın kendinden ziyade iyiliğe bırakmasını ister; böylece iyilik ve sıkı bağlılık için tayin edildiğini anlayabilecektir. Bunun sonucunda doğa ona diğerleri gibi çirkin ve vahşi bir görünüş değil, sevginin ve iyiliğin ayırt edici özelliği olarak yumuşak ve hoş bir görünüş vermiştir. Ona ruhun aynası olan dost canlısı bakışlar bahşetmiştir. Sarılabilsin diye bükülen, esnek kollar sağlamıştır. Ruhların birbirine dokunduğu ve bir bütün haline geldiği öpücük hissini vermiştir. Neşenin ifadesi olan gülmeyi, merhametin ve uysallığın simgesi olan gözyaşlarını yalnızca ona pay etmiştir. Hatta ona hayvanlarınkı gibi tehditkâr ve korkutucu değil de hoş ve etkileyici bir ses de vermemiş midir?

Bununla da yetinmemiş, doğa sözün ve aklın kullanımını yalnızca insana armağan etmiştir; kuşkusuz, iyilik görmek için de teşvik etmek için de özellikle uygun bir şeydir bu, öyle ki insanlar arasındaki hiçbir şey şiddet yoluyla giderilemez. Doğa, insanın içine yalnızlığa karşı bir antipati duygusu ve toplum oluşturma arzusunu ekmiştir. İn-

sanın içine derinlerde bir yere iyilik tohumlarını gömmüştür. En yararlı şeyi en güzel şey olacak şekilde düzenlemiştir: Bir dosttan daha sevilesi ne olabilir? Ve öte yandan bir o kadar da gerekli olan? Bu nedenle, insanın birbiriyle ilişki kurmadan rahat bir hayat sürmesi mümkün olsaydı bile, birliktelik olmadan hiçbir şey güzel görünmezdi – insan olmaktan büsbütün sıyrılıp hayvana dönüşmek istenmediği sürece. Buna bilimsel eğitim ve araştırma arzusunu da ekleyin; bu, dostluk kurmanın mükemmel bir yolu olduğu gibi insan ruhunu da kabalıktan en fazla uzaklaştıran şeydir. Ruhları, saygın incelemelerde söz edilen birlikten daha güçlü ya da daha kalıcı dostluk bağlarıyla gerçekte ne hamilelik ne de kan akrabalığı bağlar. Dahası, zihinsel ve bedensel yetenekler, insanlar arasında gerçekten takdire şayan bir çeşitlilikle dağıtılmıştır; hiç kuşkusuz, herkes bir diğerinde mükemmelliğinden ötürü sevebileceği ya da hayran olabileceği ya da yararlı ve gerekli diye övebileceği bir şey bulabilir. Nihayetinde insanın içine tanrısal ruhun küçük bir kıvılcımı yerleştirilmiştir, gerçek şu ki insan görünürde bir ödül olmadan da herkese yararlı olmaktan mutluluk duyar. İhsan ederek herkesin yardımına koşmak, son kertede Tanrı'ya uyan ve yakışan bir şeydir. Yoksa birini kurtardığımızı fark ettiğimizde niçin ruhumuzda alışılmadık bir sevinç duyalım ki? Kaldı ki bir insan için yardımseverliğiyle bağlandığı insan özellikle değer taşır. Tanrı o nedenle insanı deyiş

yerindeyse dünyevi bir tanrısal varlık gibi herkesin selametini sağlayacak bu dünyadaki sureti olarak tayin etmiştir. Akla sahip olmayan hayvanlar bile bunu hisseder; çünkü yalnızca insana alışkın olan hayvanları değil panter, aslan ve daha da vahşi yırtıcıların büyük tehlike durumunda insanın koruması altına kaçtığını görürüz. İnsan herkesin sığınacağı son yurt, dünyadaki en kutsal sunak, herkesin kutsal çapasıdır.¹

İnsanın portresini ana hatlarıyla çizdik. Öte yandan, madem seviliyor, o zaman şimdi de bir savaş tasviri sunalım. Sert çehreleri ve dehşetli sesleriyle bir barbarlar kohortunu² gözünüzün önüne getirin, her iki taraftaki zırhlı birlikleri, çıkan korkunç sesi ve parlayan silahları, bu derece büyük bir kalabalığın rahatsız edici gürültüsünü, tehditkâr bakışları, gürleyen savaş borularını, trompetlerin dehşet uyandıran tınısını, korkutuculuğuyla gerçek gök gürültüsünü aratmayan ama daha büyük zarara yol açan top patlamalarını, çılgın savaş çığlıklarını, zincirinden boşanmış hücumları, insan etinin muazzam derecede parçalara ayrılışını, düşenler ile katledilenlerin acımasızca yer değiştirmesini, öldürülenlerin oluşturduğu yığınları, kanla yıkanan savaş meydanlarını, insan kanıyla boyanan nehirleri. Bazen kardeşin kardeşle, kuzenin kuzenle, arkadaşın arkadaşla karşılaştığı ve bir sözülle

1. Acil durumda başvurulacak son çare anlamında eski bir deyiş. (Ç.N.)

2. Roma döneminde, standart bir lejyonun onda biri mevcutta sahip oldukça büyük bir askerî birlik. Genellikle aynı sınıftan askerlerden oluşur. (Ç.N.)

bile onu incitmemiş olan o kişinin karnına delice bir öfkeyle kılıç sapladığı da görülür.

Bu trajedi genelde o kadar acı getirir ki insanın yüreği bundan bahsetmeye elvermiyor. Nispeten küçük, olağan musibetleri anlatmak zorunda kalmasaydım keşke: dört bir yanda ezip geçilen ekili tarlaları, yanan çiftlikleri, yakılan köyleri, tecavüze uğrayan kızları, esarete sürüklenen ihtiyarları, yağmalanan kutsal emanetleri, her yerde girişilen soygunları, talanları, şiddeti ve kargaşayı. Ve keşke en başarılı, en adil savaşları bile izleyen felaketleri gizleyebilseydim: yağmalanan halk, aşırı baskı altındaki soylular, çocuklarının öldürülmesiyle daha da mutsuzlaşarak yıkılan ve, kılıçtan geçirilmekten de beteri, yalnız kalan onca yaşlı insan, geride bırakılan onca yaşlı kadın, dul kalan onca eş, yetim kalan onca çocuk, onca matem evi, sefaletе düşen onca varlıklı insan. Peki herkes hayattaki tüm vebanın savaşla patlak verdiğini bilirken ahlakın çöküşüne ne demeli? Dindarlığı hiçe saymak, yasaları göz ardı etmek, her türlü suçtu işlemeye hevesli olmak hep buradan kaynaklanır. Bu kaynaktan yoğun bir korsan, soyguncu, tapınak hırsızı ve katil seli fışkırır. En önemlisi de, bu uğursuz vebanın kapsamı sınırlandırılmaz, aksine kıyıda köşede oluşup yalnızca komşu bölgelere salgın misali ulaşmakla kalmaz, aynı zamanda uzak bölgeleri dahi, ticaretle olsun, bir evlilik ya da bir antlaşmayla olsun, genel çatışmanın ve zamane koşullarının içine çeker. Hatta savaş, savaşı

doğurur; apaçık bir savaş sahte bir savaştan, en şiddetli savaş küçücük bir savaştan doğar ve Lerna Canavarı efsanesinin aktardığı şey, savaş söz konusu olduğunda, hiç de nadiren başa gelmez.¹

Şeylerin özünü ve doğasını azami sezgiyle gören ve son derece yerinde alegorilerle tasvir eden antik şairler, savaşın Ölüler Ülkesi'nden, üstelik de Erinys'lerin² yardım ve yataklığıyla yollandığını, ayrıca gelişigüzel bir intikam tanrıçasının bu görevi yerine getirmeye uygun olmadığını,

bin adı
zarar getiren bin sanatı³

olan en tahripkârının seçildiğini, öyle sanıyorum ki, bu nedenle söylemişlerdir. Sayısız yılanla donanarak Tartaros'un⁴ borusunu öttüren odur. Pan her şeyi anlamsız bir patırtıya boğar. Bellona⁵ öfkeli kırbacını sallar. Menfur savaş çılgınlığı birleşmiş bir grubun bütün bağlarını koparıp atan, kana

1. Erasmus burada Yunan mitolojisine göre Lerna bataklıklarında yaşayan yedi başlı Hydra'ya gönderme yapmaktadır. Efsaneye göre yılanı andıran Hydra'nın kesilen her bir başının yerinde iki baş daha çıkar. (Ç.N.)

2. Grek ve Roma mitolojilerinde evrenin düzenini sağlayan koruyucu ruhlar. Erinys'ler başkalarına zarar veren herkesi evrenin düzeni adına cezalandıran intikam tanrıçalarıdır. (Ç.N.)

3. Vergilius, *Aeneis*, VII: 337-338. (Ç.N.)

4. Yunan mitolojisinde cehennem. Yeraltı dünyasının en dipteki katmanı olarak Ölüler Ülkesi'nin ötesindedir. Cehennemın bekçisi üç başlı köpek Kerberos burayı korur. (Ç.N.)

5. Kanlı kırbacı ya da mızrağıyla Roma savaş tanrıçası Bellona, savaş tanrısı Mars'a eşlik eder. Geç dönem Roma mitolojisi Bellona'yı Mars'ın kız kardeşi, kızı ya da karısı olarak değişik rollerde tasvir eder. (Ç.N.)

Hümanistlerin prensi Erasmus, barışçıl perspektifler uluslararası hukukun görüş alanına girmeden önce modern savaş eleştirisinin temellerini attı. Kuzey Avrupa Rönesans'ının bu büyük ustası, savaşı yalnızca dinsel nedenlerle değil aynı zamanda rasyonel karşısavlarla da belirgin şekilde kınadı. Modern düşünce tarihinde barış elçisi olarak anılabilecek biri varsa, bu şeref öncelikle Erasmus'a aittir.

Tatlı Gelir Yaşamayana Savaş, modern Avrupa'nın savaş karşıtı ilk metnidir. 1515 tarihli bu deneme, savaşa aşına olmayanları ve bu uğurda her türlü riski almaya hazır olanları uyarır. Cicero'dan bu yana tartışılmalı gelen adil savaş fikrini reddeden ve devletlerarası anlaşmazlıklarda tarafsız yargılayan bir merci bulmanın mümkün olmadığını belirten Erasmus, barışı her şeyden önce varoluşsal bir zorunluluk olarak ortaya koyar.

#dünyaklasikleri #kısaklasikler #dünyabarişi #savaşeleştirisi #savaşkarşı
#hümanizm #rönesans

Kapak illüstrasyonu: Mete Kaplan Eker

ISBN 978-975-07-4478-5

